

RADU PETRESCU – THE DIARY IN THE NOVEL**Carmen Elena Florea, PhD Student, "Petru Maior" University of Tîrgu Mureş**

Abstract: Radu Petrescu is an outstanding novelist of the Romanian 20th literary century, remarkable for the particular way of defining diary, all through his hard personal prose. The inner eye of the master excelled in each manner of choosing the best way to write down the sincere thoughts, expected critics or the right call of his heart. Hidden emotions for the 'birth' of a great novel, Matei Iliescu, so closely watched by other testimonies, diaries kept in a mirror of the mind and soul, Berenice's Hair and The Third Dimension. The warmth of the family and the light in the children's smile are a true exam for that writer who used to give us a serious perspective of his own personality, even when he exposed feelings nobody could ever guess, thus, finding the best way to confess, only with the help of the diary. So much beauty in so few lines, such a pleasure to read about the joy and the sorrows of a monument of understanding, wisdom and gentle blow coming from a silent past.

Keywords: Radu Petrescu, diary, family, innocence, perspective.

Radu Petrescu poate fi considerat șef de Școală de la Târgoviște, fără a risca a fi deklasat. Nu valoric s-ar face diferențierea de prietenii săi din renumitul grup, ci prin ineditul scriiturii, nu în ultimul rând, prin plecarea timpurie, care l-a împiedicat să se exprime total ori să lupte pentru propria-i supremație. Prea multă modestie ar putea fi explicată de un infinit bun simț, deloc rezistent în breaslă, dar și de povara unei boli cronice care l-a și pierdut, de altfel. Un motiv în plus să pledeze pentru introspecție, să facă din jurnal modul său de a fi, de a respira, la propriu și la figurat. Cel corespunzător anilor 1957-1960, publicat postum, în 1984, a fost intitulat *A treia dimensiune*. Paradoxal, actul editorial s-a petrecut după cel al scoaterii de sub tipar al lucrării *Părul Berenicei* - ultima parte a destăinuirilor grupate în tomuri, urmărit în articolul prezent până în 1963. Aceste două mari titluri s-au detașat de multitudinea însemnărilor din cele trei (prevăzute) *Cataloage ale mișcărilor zilnice*. Nu e întâmplătoare alegerea unei alte denumiri, pentru acestea din urmă, dat fiind că la Radu Petrescu jurnalul e vădit literar, fără voia sa, în dauna unei "agende" finale sofisticate și intelectualizate.

O parte a criticii a găsit similitudini certe între *Oceanul întors*, cealaltă interesantă parte a cunoscutei trilogii, care analizează anii tinereții și *A treia dimensiune*. Ne adaptăm cu greu la o lectură sobră, reprezentată de al doilea titlu, după ce am lăsat duios deoparte prima parte de confesiuni, evocând o perioadă transilvăneană de grație, a profesorului debutant de limba română. Găsim schimbări radicale, sub aspectul formei, al stilului, dar mai ales al abordării și al atitudinii adoptate. E greu de crezut că numai trei ani despart cele două titluri. Sigur, este tot Radu Petrescu, e recunoscutibil, dar un altul, maturizat, apăsător de grijile vieții de familie, trăind sub presiunea evenimentelor din orice capitală europeană, într-o perioadă comunistă grea. Un bărbat care uită să se mai bucure de ineditul din viața sa, pe care dăscălitul bistrițean nu i l-ar fi oferit niciodată – întâlnirea cu personalitățile timpului, documentarea la Biblioteca Academiei... și cam atât, ar completa autorul însuși. Poate că nota dominantă a acestui jurnal este lapidaritatea. Cauzele sunt însă prea puțin dezvăluite, cititul printre rânduri devenind antrenament de fan. Cenzura este, cu siguranță, principalul motiv. Se

crează impresia, uneori, că maestrul scrie cu pistolul la tâmplă, nu de teamă, ci dintr-o infinită repulsie. Ne aflăm la vreo 10 ani de la căderea monarhiei în România: cum ar trebui să scrie un literat cu origini nesănătoase (este fiu de profesoară și de economist)? Trăim în plină perioadă de pauperizare intelectuală în țară; nu realizăm cât de autentică era expresia "scapă cine poate", dar putem privi înapoi cu mânie către cei care au aruncat afară din facultăți copii meritoși, pe ai căror părinți îi timisese la Canal. Strict personal, autorul trece prin mari zbateri sufletești. Vine în capitală cu boemia profului de provincie, dornic să dea peste cap Bucureștiul și descoperă că nu-i ajung banii din salariu pentru cărți (răsfoiește o carte într-un anticariat, de vreo două sute de ori și își promite, în glumă, să o cumpere la a trei sute revedere), că nu reușește sub nicio formă să se transfere, să-și găsească un serviciu mai bine plătit, deși aceasta pare a fi principala sa preocupare. Notează, cu amărăciune, cum îi scapă un post printre degete, cum se umilește și se umple de noroi bătând drumuri până în Băneasa și cât de ușor le iese acest lucru unor doamne – a se citi, din nou, printre rânduri. Meschin motiv, dar real, lipsa timpului conduce spre perplexitate. Numai transportul zilnic, din Grădina Icoanei în Băneasa, la Institut, produce oboseală, filosofii grele asupra rostului vieții, stări de boală, în sensul cel mai propriu al cuvântului. Adaptarea clasic vulnerabilă și traumatizantă a provincialului prin vocație ("scuza" este aceea că Radu Petrescu s-a născut și a trăit primii 9-10 ani ai vieții sale, la București).

Marele câștig al Celei de-a *treia dimensiuni*, care ar putea-o situa în topul preferințelor familiei, îl constituie mărturiile venirii pe lume a copiilor scriitorului, Ruxandra și Iorguțu (ordinea ține de politețe). În casa copiilor, așadar. Sunt pasajele cele mai calde și cele mai numeroase din carte, grație cărora descoperim un tată îndrăgostit de celelate mari creații ale sale, după cum rezultă, și cele mai dragi (surclasând patima pentru lectură, scris, tradus). Timpul petrecut alături de copii, atât cât este el (pentru că, spre bucuria concitadinilor mei, stăteau mult la bunica Nicolau, la Câmpulung), este cel mai luminos. Condeii devine blând și recunoscător, magia clipelor mărunte îl reconstruiește pe Radu Petrescu din veacul transilvănean de nesingurăte, doar în astfel de momente simțindu-se mântuit. Când ne vorbește de copii, scriitorul nu mai invocă lipsurile materiale, tristețile cotidiene, nereușitele amare profesionale. Cu atât mai mult, cu cât preocupările literare riscau să devină, ironic, strict hobby. La data începerii acestui jurnal, în 1957, Radu Petrescu avea 30 de ani. Vârstă rotundă, frumoasă, dar și timp de reflecție, cotitură în viață, prilej de bilanț, rareori mulțumitor pentru cineva aflat în aceeași situație. Ce face, ce simte scriitorul aflat în al treilea deceniu de miraculoasă trăire pe Pamânt? Cum presimte vârstele creației sale și ale confrăților săi, cum își ordonează preocupările intelectuale? Multe șovăieli. *În fond, vârstele sunt mai ales pedagogice și avem o singură vârstă reală, a destinului nostru sau a convenției sau a operei. Victor Hugo de exemplu n-a fost niciodată batrân, după cum Petrarca a fost matur totdeauna.* ("A treia dimensiune", Editura Cartea Românească, București, 1984) Sceptic, dar constant.

Continuă să scrie tributar gustului deschis pentru Pallady, pe care îl caută cu ostentație prin consignațiile bucureștene. Paralela aceasta perpetuă între atâtea muze ale artei îl va fi salvat deseori pe însetatul de cultură, mai ales în clipele când aviditatea artistic-emoțională nu avea suficiente motive să se instaureze. Găsește alte bucurii, întâlniri de hazard cu titani, ca un răspuns la o posibilă nedumerire legată de stabilirea sa în București. *Plimbare până la 8 la Herăstrău, unde vedem pe Arghezi. Ghete și pantaloni de acum o sută de ani... Se oprește să privească bujorii, apoi dispare pe Jianu în jos, într-un automobil verde cu perdeluțe albe, lucrate cu siguranță de soția lui.* (Ibidem, pag. 8) Fascinantă este și legătura menținută cu reprezentanții Școlii de la Târgoviște, adusă la rang de prietenie asumată, cu Tudor Țopa. Privilegiul bucureștean de a se putea întâlni, schimba cărți ori manuscrise, stabili întâlniri cu colegi de generație și de breaslă. O victorie în fața micilor nefericiri împărțite mai viguros acum, fără pudoarea cu care ne obișnuise în etapa ardeleană, generos prezentate în *Oceanul*

întors. Pentru cititorii zilelor noastre, experiența este aidoma celei trăite de părinții noștri, fascinați cândva de întâlnirile ori corespondența firească a marilor interbelici. *După ploaie, la 5 sunt la Tudor Ț., lângă biserica magnificului Filimon, să-i înapoiez Unele însemnări într-un mic roman, cartea citită mie la Herăstrău acum doi ani și recitită de mine zilele acestea cu mult interes*. În mod cert, *Oceanul întors* este retrospectiva primei tinereți, poate cea mai frumoasă parte a vieții maestrului, fiind, cel puțin teoretic, mai lipsită de griji, deși mai provocatoare prin multe situații inedite – primul loc de muncă, plecaciunile la București pentru un transfer, prima (și ultima) mare dragoste. Amintiri precum căzutele frunze de toamnă din Cișmigiul iubit. Împliniri ori dezamăgiri, exuberante momente ori eșecuri neforțate. Teama de a trăi, de a trăda viața, spaima negrăită față de ceea ce ar putea fi dincolo. Un respiro de tinerețe anticipând vizionar viitorul nesigur. Tehnica circulară a mersului prin viață, nu pentru a căuta perfecțiunea, ci pentru a evita monotonia, răspunzătoare de acte deseori vorace. Tot optimismul moderat și justificat prin muncă al scriitorului poate fi sinonim cu mari nedumeriri și cu tristeți existențiale: *Viața mea, vai, e făcută din elanuri și bâlbâieli, din ignoranță și veleități. De ce aș ascunde asta? De ce m-aș feri? Ea este tot atât de insignifiantă ca și notele acestea. ...Norii, culise în mișcare. Răsăritul soarelui, cădere de cortină. Spectacolul stă sub legea tăcerii, a abstracției...* (p. 219, 373) Descoperim un mare admirator al artei plastice și o bunăvoință a cultivării acestui gust. Își păstrează preferințele, dar evoluează, firesc, ajungând în stadiul de critic de artă, prea îndrăgostit de frumusețea exterioară. Parcă pentru a evita superficialitatea, se face următorul pas. Este și o autorecunoaștere a palpării valorii, o școală personală pe care a frecventat-o diligent toată viața și care a știut să-i întoarcă frumoasa datorie, la timp. *Expozițiile Luchian și Grigorescu văzute de dimineață. Cel din urmă este, într-adevăr, un mare desenator... ...în Vatră la Rucăr stă, sub o foarte subțire coajă, toată lumea de vibrații a lui Luchian. Capul de țigancă, de Luchian, văzut de nenumărate ori la Simu, abia azi îl înțeleg intens, căci văd cât de larg se mișcă pensula într-un desen...* (Ibidem, 42) Plăcerea folosirii culorii s-a transferat, ca niște note bacoviene, în scris. Simbolic(ă) sau nu, decodificarea semică a acestora ține de confidențialitatea condeiului. Poate că ar fi mai simplă proiecția mentală pe o pânză așezată neapărat pe un șevalet, spre a asigura perspectiva corectă și dorită. Nu este exclus să fi fost chiar acesta scopul, știindu-se că imaginea ideală poate ține loc miilor de cuvinte și are, în plus, avantajul universalității. Impietate să încerc să traduc, dar remarc scrisul nud, din acest punct de vedere, pentru zile întregi.

În 28 decembrie, la final de an, o pagină întreagă în italiană, tradusă în subsolul paginii, din respect pentru cititor. Iată, exemplul clar că vorbim o altă limbă. Text din Leopardi, natural. Romantici incurabili români, nu-i așa? Bieți visători, pierduți pe meleaguri trace. Și finalul lui 1957 previzibil, în conformitate cu întregul jurnal de peste an, bilanț de plumb: *30 decembrie. Anul se sfârșește cu noroi, dar și cu jalnice rămășițe de hermină pe lângă vreun gard mai ferit, într-o curte nevăzută de soare. Cerul totuși nu e albastru, ci mut. 31 decembrie. Astăzi la fel.* 1958. Teoretic, anunțul inițial ne previne că jurnalul ține din ianuarie până în decembrie, practic este la fel de scurt ca precedentul. Forma literară tinde să se deliterarizeze și atinge nivelul jurnalului propriu-zis. Nimic nu mai anunță ficțiunea, ci geometria pură cu care ne amenințase cândva Radu Petrescu. Dacă privim cartea în paralel, de pildă, cu jurnalul lui Alice Voinescu, ajung din nou la concluzia redactării unui antijurnal, care îmi place, pe care îl găsesc spectaculos prin îndrăzneala pionieratului și care, nici sub aspectul formei, nici sub cel al conținutului, nu poate fi plagiat. De ce un antijurnal? Dacă tot am luat în calcul posibilitatea susținerii unui manifest, atunci modalitatea aleasă nu putea fi decât aceasta, ca formă a unui disident.

Scriitura continuă să fie sobră și amară, păstrând registrul anterior. Stilul complex și negru, pe alocuri, taie neiertător, ori de câte ori se dorește formularea unui autoreproș sau a unui teribil regret. Dominanta acestei părți de confesiuni mi se pare a fi lipsa umorului.

Epitetul "citadin", pe care i-l împrumutasem eu termenului, nu se mai susține în capitală, în cetate, deși fusese descoperit când avea aclamații rurale. Nici ironia nu mai este hâtră, ci dureros de dură. O anumită nervozitate a gesturilor și a reacțiilor întârziate contravine calmului fostului absolvent. Dispare numaidecât și căldura învăluitoare de altădată, și bonomia celui deprins a le rezolva cumva pe toate. Parcă regretul de a te învăța cu haina de adult pedepsește, este incapabil să mobilizeze și continuă să descurajeze. Trecuseră numai opt zile, nu se mai scrisese ceva esențial, dar cea dintâi notație este boom-ul jurnalului: anunțarea nașterii primului copil, cea a lui Iorguțu. Grozav cadou de tată, începutul jurnalului noului an! *La zece dimineața, pe un timp foarte deschis, azur și aur, o primăvară în plină iarnă, s-a născut Iorguțu...* (pag. 93) Acesta este Radu Petrescu. Preț de câteva zile, cât s-a obișnuit cu gândul că e tată, a tot primit felicitări din stânga și dreapta și s-a autoamăgit cu fericirea sincer trăită și dăruită. Revine cu gândul la ea, pe care de acum înainte o va privi mai mult ca mamă și ca soție, decât ca iubită. Nu întârzie să admită cât de frumoasă este, recunoscând, implicit, cât de mult o iubește. Fidelitatea unui soț invidiat. Cât de mult îl ajută, ca suport moral, tânăra familie mereu aproape? Atât cât să nu se autoconsume, respirându-și propriul aer, atât de neîmplinit profesional, implicit, personal. Cred că scriitorul și-a găsit sfârșitul prematur, pentru că se autoconsuma, fără rezerve. *Ea albă, subțire, dar bine, poate cu o sensibilitate mai aparentă, mai fragilă. Spune că Iorguțu e foarte inteligent, discret și delicat...* (pag. 94). Băiețelul avea 4 zile... Mare parte din tot ceea ce va scrie se va afla sub semnul acestui extraordinar eveniment. Iorguțu va fi omniprezent, tot așa cum ea apărea în *Ocean*. Un alt tip de dragoste se greafează pe fondul deja existent, la fel de viguros și de sigur. Un inedit pe care maestrul îl absoarbe repede, cu bucurie așteptată. Cât de mult vindecă dragostea, atunci când niciun medicament nu te mai interesează, chiar dacă știi că ți-l permiți și că te-ar putea ajuta. Copilul este urmărit acasă, când râde, când este ferit de vorbăria musafirilor, la vreo aniversare sau la Câmpulung, de unde se trimit scrisori și fotografii, ai zice, de epocă. Cu el se mândresc părinții, bunicile, dar mai ales străbunica, după cum ne asigură scriitorul. I se interpretează toate gesturile, se încearcă intuirea viitorului său, devine lumina blândă din viața tuturor, refugiul speculat. Iorguțu este, de fapt, așa îl și vede tatăl său, Radu Petrescu în miniatură. De aceea, adultul devine extrem de responsabil și își reordonează prioritățile intelectuale, spre a-i fi de folos, cu învățatura sa, micuțului. Ca orice părinte, își face griji, iar ca șef al familiei își pune aceleași probleme dureroase existențiale. Sporesc marile întrebări ale vieții și, pe nesimțite, se acordă o importanță neprevăzută sectorului filosofic. Critica, în orice domeniu, devine acerbă, iar exigențele față de propria persoană sporesc.

Iorguțu își scoate picioarele de sub tejgheaua scaunului, se ridică în picioare ținându-se de spătar... Pus în căruț... face promenadă în sus și în jos, dar mai ales către bibliotecă, de pe rafturile căreia trage cărți. Am să-i arăt, când va fi mare, un Miron Costin mototolit de el cu această ocazie. Când va fi mare? Vorbele deschid în fața mea o perspectivă care mă amețește, un gol în care mi-e frică să privesc. Va înțelege el rațiunea existenței mele și nu va suferi oare de sărăcia părinților săi? Voi avea eu necesara energie de a trăi să-l văd mare?... Pentru mine, în fine, Iorguțu e o enigmă, o emblemă misterioasă a unei serii de imagini care încă nu sunt, dar în mijlocul cărora voi trăi... Am o lacrimă... Afară e lumină multă. (pag. 193) Scriitorul simte direct patina timpului, albește, prilej înspăimântător pentru ea. Are gânduri confuze și reacționează în consecință, lipsindu-i dorita organizare. Nebunie totală, se trezește vorbind despre Rusalii și despre Sâmbăta Mare și este inexplicabil cum au scăpat la cenzură, în 1984, astfel de termeni. Din nou disident, și pentru anii la fel de plini de nimicnicie, când a scris paginile. Încă mai vrea să obțină un post mai bun, dar nu în detrimentul familiei – i se propune un serviciu care ar fi presupus deplasarea într-o altă localitate. Punctează în zilele cele mai triste aceleași note bacoviene, acum reduse la un singur cuvânt: plouă. Amestecat, aruncă un ochi peste niște scrieri în italiană, începe să se teamă de moarte – Galsworthy a murit în 1933, aproape halucinant: *Reîntâlnesc astă-seară... neagra*

apariție de la Dipșa. (pag. 115) Nu mai recunoaștem nimic din exuberanța anilor trecuți. De parcă cineva sau ceva l-ar fi obligat să schimbe totul, printr-o semirotație de 180 de grade. Pare a fi conștient și ne însuflă teama parcurgerii întregului cerc. Parcă experimentează, curios să vadă cât mai poate, până unde mai poate ajunge. Nu este clar dacă numai lipsurile cotidiene pot produce o atare sincopă, dacă dezgustul lăuntric se va fi cristalizat numai prin presiune externă, socială, independent de voința sa. Ca și cum ar fi contactat o boală, fără să-și dea seama, pe care trebuia să o poarte cronic și în mod stoic. Plimbărilor relaxante le-a luat locul priveliștea sterilă, dar stridentă: *Privit apusul soarelui, de pe podul Izvor, roșu, peste Dâmbovița albastră... Lume pestriță și totuși pasivă, gunoi descărcat, aventurieri și șmechere, în fond imbecili, pe care apusul și umbrelele îi înnobilează trecător.* (pag. 142) Cum rămâne cu preocupările intelectuale? Lungi drumuri prin anticariate, în căutarea lui James Joyce (găsește, în final o ediție, nu în limba română și notează într-o manieră de care ne era dor: *traduc, domnule, primele fraze, din care rămâne să ghicesc restul cărții*), corespondență împlinită la Cluj, relații fructuoase cu traducători fini, lectură vagă, dar de calitate. Se ascute, în schimb, același spirit critic, iar referirile pe care le face exasperează, raportându-ne la aceeași cenzură, care, înclinăm să credem, ori n-a mai existat, ori nefericitul n-a înțeles nimic din jurnal: *Cazul Eugeniței Costea, roman ratat din punct de vedere al construcției, dar atât prima parte, cât și ce urmează sinuciderii lui Costea e foarte sugestiv. Greșeala lui Sadoveanu e de a nu-și fi dat seama că eroul principal, acolo, e Agripina. Paștele blajinilor place la început, apoi scriitorul parcă s-a plictisit.* (pag. 215)

Se confirmă faptul că Radu Petrescu "trăiește". Se poate amuza pe seama observațiilor sale aparent deocheate și își îngăduie câte un flirt, poate pentru a nu ne lăsa nouă impresia că bărbatul nu iubește frumosul, când e frumos, cu atât mai mult, cu cât, știm, un scriitor este totdeauna scuzat. Material de lucru, să zicem. Nimic obraznic ori, invers, misogin, în notațiile sale, totuși, atât de măgulitor, pentru a lămuri lucrurile și în această privință. Atitudinea este transparentă, așezată sub o zodie de tipul... "și lui Dumnezeu îi place". *Pe Victoriei, ...văd înaintea mea o brună cu picioare înalte, goale, în niște espadrile ortopedice fără călcâi, cu o scurtă fustă bleumarin, peste care cădea, până la jumătatea feselor, o vestă albă de lână; foarte fardată și remuantă, însă cu adevărat frumoasă și deconcentrată, ceea ce-i dădea picantul naivității.* (pag. 146) *În drum spre stația troleibuzului, remarc o tânără femeie pe trotuarul celălalt și am impresia că sunt și eu remarcat. Mă opresc în stație. Surpriză! Și ea se oprește în stație. Eram doar noi doi. O privesc ca din întâmplare. Foarte amuzantă, o femeiușcă, quelque admirablement bati, cu mult caracter, decent îmbrăcată, toți bărbații care trec în autobuze și în automobile întorc capul după ea și se uită la mine cu invidie.* (pag. 175)

Finalul anului îl găsește în vervă creatoare. Scrie asiduu și pare mulțumit, zăbovește multe ore la biblioteca de lângă Dalles, se bucură de calitatea desenelor "maestrului" (doamna Adela Petrescu), pe care îl primește constant în vizită, începe să vadă din nou preaplinul vieții – prânzuri bogate în familie, Tolstoi delectant. Cumpără de la anticariat texte inedite, aparținând lui Balzac ori De Sanctis, ceea ce îi produce infinită plăcere. Din păcate, aceste momente nu sunt recurente. O altă notație, care va readuce în prim-plan Școala de la Târgoviște: *C.O. e foarte bolnav. ...Deși foarte bolnav, O. mi-a adus Povestirile sale, în care admir abilitatea folosirii numelor proprii, mai cu seamă în Un american în provincie.*

Ultima parte a jurnalului, cuprinzând anii 1959 și 1960, este și cea mai scurtă, reluând temele de interes cunoscute, dar dintr-o perspectivă mai binevoitoare. Cel puțin la nivel psihologic, criza acomodării bucureștene pare să se disipeze. Fericirea de a-i urmări etapele creșterii lui Iorguțu se amestecă, inerent, cu constanta lectură formativă ori cu întâlnirile cu celebritățile nerecunoscute ale vremii, din domeniul cultural. *Cu puțin înainte de 11 ianuarie, când l-am sărbătorit pe Iorguțu (20 de persoane), care a împlinit un an, am citit mult din*

Lucien Leuwen (ediție din 1950) și, normal, reiau acum *Le Rouge et le Noir*. (pag. 203) Subiectiv, Radu Petrescu a pus bazele unui cenaclu la distanță, prin vizitele de lucru, să spunem, și prin corespondență. Revine la munca asiduă, documentarea de bibliotecă, întru reușita deplină a capodoperelor de mai târziu. Cât de constant autodidact se menține! Nume mari, pentru noi icoane ale timpului, îl înconjurau. Arghezi, Blaga, Sadoveanu, Călinescu. Simion, Olăreanu, Creția, Țopa, Breban, Ivăsiuc, Buzura, Țoiu, Bălăiță, D.R. Popescu. Celebri, fie că schimbau cărți sau manuscrise, bucuându-se de o critică sincer receptată și de o prietenie irepetabilă. *Plic de la S. despre Sinucidere: ceea ce este nou și perfect realizat în cartea asta mi se pare compoziția... Mă vizitează P.C. Lucrează la Nori. A citit Șolohov, Alexei Tolstoi etc. Entuziasmat de Tragedia optimistă a lui Vișnevski. Regretă din nou că nu fac versuri. Trece o femeie pe lângă noi și îl întreb, arătându-i-o: cât costă?* (p. 265) *Blaga publică într-o revistă din Cluj poezii foarte frumoase, cam de felul Olarilor din Nebănuitele trepte, din 1943.* (p. 301) În lipsa greilor, scriitorul cerea, ocazional, opinia surorii, dar cel mai des se consulta și îi acorda încredere absolută soției sale. Lucrând la propriile opere, avea permanent nevoie de confirmări. Își consolidase un public restrâns, de calitate. Construcția personală l-a preocupat permanent. Continuarea lecturii profunde se desăvârșea cu Croce, jurnalul lui Goncourt, așa cum ne obișnuisem, dar și cu reluarea Iliadei. Dacă ceva nu îi atrăgea atenția în mod deosebit, nota sec: Bel-Ami. Când descoperă într-un anticariat un titlu mare, clasic, pe care nu îl avea acasă, simte că răsare soarele pe toată planeta. Cumpără, spre a reciti, noua ediție a lui *Ion*, prilej cu care se reîntoarce și la lectura Hortensiei Papadat. Îl găsește surprinzător pe Champfleury, răsfoiește cu devotament Universul și Contemporanul, iar uneori face o critică literară acerbă, dar strict în spiritul lui Kogălniceanu – abordează, evident, cartea, nu persoana. Continuă să scrie la roman, dar nu este niciodată satisfăcut de *Matei*, acuzând ruperea foilor, foarte des. Proza scurtă, aflată în stadiul însutitei reevaluări, merge mult mai bine.

Micile obsesii, de tip Ulysse-le lui Joyce, nu-l părăsesc și, în lipsa unei ediții într-o limbă cunoscută pe deplin, se mulțumește cu studii literare ale altora, despre carte. Drumurile la Biblioteca Academiei sunt mai numeroase ca oricând, documentarea maestrului fiind copleșitoare. Participările literar-mondene sunt de notorietate, iar ratarea unora dintre ele îl întristează sincer: *C. a trecut pe la 2, lăsându-mi o invitație pentru sărbătorirea lui M.S. la Academie. Vorbește și G.C. Nu mă pot duce la Academie, dar mă emoționează gândul că, dacă aș putea să mă duc, l-aș auzi din nou pe G.C.* (pag. 308) Nostalgiiile nu-l împiedică să devină obiectiv și acid, când este vorba despre aceeași mare personalitate a vremii: *Oniria lui G.C. apare azi rectificată, în Contemporanul. Forma primă era mai simplă, aici se vede lipitura. Procedul e amuzant pentru cine le cunoaște pe amândouă – și le cunoaște toată lumea.* (pag. 283) Referirile religioase sunt evidente, într-o perioadă imposibil de încadrat, din acest punct de vedere. Deși nu mai notează nimic în jurnal de la Crăciunul din 1959, până la Paștele din 1960, nu evită să creeze astfel legătura între cei doi ani: buna dispoziție începută în Sâmbăta Mare continuă. Cenzura îi este eminentă străină, minunată nepăsare! Notele bacoviene revin cu regularitate și se înscriu într-un registru, pe care îl găsim codificat, transpunând stări sufletești: *Alb. Verde-olive. Bleu.* La nivelul proiecției plastice, ultima dintre culori, care apare spre finalul jurnalului, este cea a cerului senin din perioada transilvăneană. Lumina interioară crescendo a nuanțelor se produce odată cu îmbunătățirea atât de așteptată a stării financiare, într-o perioadă fastă, cu foarte puțin timp înaintea unui eveniment major petrecut în viața familiei: *Totuși am fost numit. S-a făcut. Prof. S. mi-a dat decizia, sunt încadrat ca bibliograf, cu 900 de lei pe lună, care vor fi de fapt cam 950. Nu-mi vine să cred, însă...* (p.251) Scepticismul și dezamăgirile cotidiene vin și din observarea unor chestiuni de fapt divers, cu siguranță neînregistrate de presa vremii. Notează răpirea unui copilăș, al unui cunoscut, de către un pervers sau o explozie aberantă care ucide doi soți; se minunează de lipsa comunicării cu vecinul din casă, pe care, totuși, îl respectă și a cărui dispariție ulterioară

îl mișcă. La 33 de ani, Radu Petrescu acuză o oboseală cronică, justificată, dar care îl sperie – zile în șir din jurnal consemnează gradual acest fapt, fie că se află la institut, fie că încearcă să mai scrie ceva acasă. Dă semne certe de îmbătrânire, albește, slăbește, fumează mult, se plictisește și nu mai găsește verva-i binecunoscută, spune că se urâtește, prilej cu care își recapătă umorul citadin din trecut: *Suntem amândoi ca două umbre. Ea însă rămâne frumoasă, eu devin respingător. Am avut totuși norocul să nu mă nasc chior, surd, bâlbâit, șchiop, pederast, cleptoman.* (pag. 320)

Un alt mare câștig al jurnalului îl constituie relatarea venirii pe lume al celui de al doilea copil. Cu câteva zile înainte de nașterea Ruxandrei, scriitorul insistă asupra unor scene, în care Iorguțu acordă multă atenție unei fetițe, în obișnuita-i joacă, în parc. Pentru acele timpuri, putem nota acest fapt drept un semn revelator. Mai mult, timpul acordat lui Iorguțu, cu care merge la plimbare sau pe care îl urmărește prin curtea casei, îi permite să observe interesul juniorului pentru copaci, la numai un an și jumătate, ceea ce ar putea fi o premoniție pentru cariera sa viitoare. Ruxandra pare să aducă pace și împlinire în casa scriitorului, închide parcă un cerc ghinionist și oferă posibilitatea continuării binelui de altădată. *Vineri, 14 august. La 8 fără 5 seara, ea a născut o fetiță. La 8,20 le-am văzut pe amândouă. ...Vin acasă cu cămașa udă în spate, obosit și dorind să dorm.* (pag. 258)

Deși un prieten îl felicită ușor ironic pentru nașterea copilei, reamintindu-i că Freud era convins că fetele își iubesc mai mult tații, Radu Petrescu nu pierde nicio clipă și ne demonstrează, ori de câte ori este cazul, cât de multă bucurie îi aduc ambii copii, pe care, lucru rar, cei doi soți intelectuali îi cresc singuri, cu foarte puțin ajutor din partea bunicilor. Cu Iorguțu, școala era deja făcută și lucrurile mergeau deja pe un făgaș cunoscut la Ruxandra. Ca orice fetiță, însă, ea este deseori mai perspicace sau mai vicleană și, deși mai mică decât Iorguțu, reușește să pună piciorul în prag - prilej de reală încântare pentru tatăl aflat în postura de neutru observator. Îl distrează momentul când îi aduce pachetul de țigări, e cucerit de zâmbetu-i larg, adoră fotografiile cu ea, trimise de la Câmpulung și se amuză când grija lui Iorguțu devine copleșitoare – nu-i oferă ceva din mâncarea lui, ca să nu facă burta mare. Nici când maestrul nu se plânge din pricina copiilor, deși, urmărindu-i preocupările culturale, e imposibil să înțelegi cum a reușit să le împace pe toate.

Stilului telegrafic și codificat din prima jumătate a jurnalului îi răspunde echilibrat cel al paginilor integrale, larg respirând, din cea de-a doua parte. Recunoaștem în spatele marelui om-copil pe femeia puternică, deși fragilă, în ochii maestrului, diplomată și, conform spuselor sale, foarte răbdătoare. Perioada sarcinilor și cea a primelor luni dedicate creșterii copiilor au împiedicat-o pe soția sa să rămână strict iubita de odinioară, dar nu i-au diminuat farmecul și nici nu au afectat relația unică dintre cei doi. Mai mult, însuși scriitorul este pus în postura de a-și transfera o parte din dragostea necondiționată pentru soție, către cei doi copii, ceea ce îi înnobilează capacitatea de a împăca spiritul artistic cu dificultățile inerente, de dragul celor mici. Trageme linie, concluzionăm. Multe notații despre familie, despre tot ceea ce se întâmplă sau s-ar putea produce. Apar doamne vârstnice, cu siguranță vecine ori prietene ale bunicuțelor. Este foarte des invocată Adela, mai ales în postura de mamă – ducând un copil la teatrul de marionete, desenând un rac, dar și în cea de critic atipic – nu-i plac Macedonski și Valery, îi consideră aproape triviali, câteodată, pe Iosif și Cerna sau, în domeniul său, se distrează când Ressu îl face ramolit pe Arghezi, pentru că nu stă locului, spre a-i realiza un portret. Ruxandra este micul nou cadou, iar jurnalul se împlinește cu plusul informativ constant despre Iorguțu. Învățat deja cu această formulă de patru, cel mai greu pare să-i fie maestrului vara, când întreaga familie pleacă în vacanță la Câmpulung, fapt compensat ulterior. Stările sufletești astfel dezgolite sunt câteodată vindecate de pastelul artistic al cuvintelor, pregătit însă numai pentru sezonul toamnă-iarnă: frig, ceruri de rubin stins printre pomii goi, largi cârduri de ciori. Lapidaritatea jurnalului poate fi pusă și pe seama deciziei de

a acorda importanță maximă prozei originale. Transcrie mult din *O moarte în provincie*, reia *Ce se vede*, se consultă cu cei cunosători în privința *Sinuciderii...* Muncă susținută pentru ceea ce avea să fie capodopera sa, *Matei Iliescu*, am văzut, și cu bune și cu rele, în demersul cel mai greoi, dar și cel mai sigur pentru definitivarea celei considerate ulterior a sa opera magna. Este extraordinară, așadar, această abordare paralelă și permanentă a tuturor lucrărilor, fapt care a condus și la omogenitatea valorică a operei. Finalul jurnalului surprinde prin notații din perioada sărbătorilor creștine, zile care lipseau în anii măcinați de tristeți nespuse. Ajunul îl găsește la Operă, grozavă pseudopagină monografică despre acele timpuri în România. De Crăciun merge din nou la Biblioteca Academiei, ca o încununare a numeroaselor ore de documentare petrecute acolo peste an, probabil pentru că este o zi calendaristică obișnuită. Și la propriu, și la figurat, plouă și ninge, ceea ce anticipează notația ultimei zile din an și din jurnal: *Toată ziua burează subțire și rar. Pe întuneric, orașul este sinistru.* (pag. 327)

Rerăsăritul vieții. *Părul Berenicei* este constelația maestrului, pentru că rămâne martorul nașterii capodoperei sale, romanul *Matei Iliescu*. Interesant pentru noi, și pentru că este publicat numai cu un an înainte de marea plecare a scriitorului, în 1981, cu siguranță revăzut în acea perioadă, fie și ca scuză redacțională. O dovadă o reprezintă inserarea ocazională a unor pagini din caietele sale, datate din 1979, excelent prilej comparativ pentru cititori. Destul de consecvent, cum eram obișnuiți, Radu Petrescu ne propune notații din ianuarie până în decembrie pentru anii 1961, 1962 și 1963. Ultimul an inclus sub această titulatură se sfârșește în data de 17 iunie, cea în care ne anunță finalizarea lui *Matei* al său, cum deseori îl va numi, exact în maniera în care ne înștiințase și în legătură cu nașterea copiilor săi. Tonul general este unul preocupat, al unui intelectual determinat, focusat – în limbaj american, să-și ducă munca la bun sfârșit. Parcă este un Gaudi trucidat și veșnic sacrificat, răsplătit finalmente glorios de soartă, pentru răbdarea demonstrată timp de mai bine de 10 ani. O adevărată fabrică s-a dovedit a fi *Matei Iliescu*. Tot ceea ce a citit autorul său, până în clipa încheierii ultimului capitol, toate obsesiile literare, culturale, dar și refugiile sentimental-paterne ori conjugale, totul a devenit școala paralelă dezvoltată întru finalizarea romanului iubit. Nu cred să fi "scăpat" cineva din anturajul său, în sensul cererii unei opinii mai mult sau mai puțin avizate. Și aici era interesantă critica receptată, pentru că romancierul înțelegea nonreacțiile unora sau ținea cont de ale altora. Confrații deveneau oricând lămuritori și se autosusțineau temeinic, ea era purtătoarea avizului suprem, iar ceilalți – sora sa, unele cunoștințe arbitrare – puteau avea orice lipsă a vreunei temeinice afirmații, și acest lucru conturându-se drept o confirmare a unei valori, nededate oricui. Un lucru este cert, toată lumea era pusă în temă cu activitatea maestrului și toți erau pregătiți pentru un drum destul de lung. Iorguțu însuși îl întreabă, la un moment dat, exasperat, ce o să facă tatăl său când el va crește și e destul de neiertător când află că va continua să scrie: "dar o să fii bătrân"... Așa cum îl știm, foarte exigent cu sine, luând în calcul și greutățile traiului familial în regimul acum al lui Gheorghiu-Dej, post-stalinist (descriș într-un jurnalul anterior), scriitorul pare să fie pentru prima dată împlinit profesional și mulțumit de eforturile sale, odată cu finalizarea romanului. Însăși întreruperea în aceeași zi a volumului de față comentat constituie o recunoaștere a acestei stări de grație și un omagiu autoadresat. Un ajutor evident au fost pacea sufletească pe care i-o dădea tihnită viață de familie, dar și modestia celui care se mulțumea cu puțin, nu râvnea și nu invidia, deși avea ocazia să intre în case mari și să aspire la ceea ce aveau și alții, mai puțin înzestrați. Starea materială relativ superioară anilor acomodării bucureștene i-a permis să renunțe la o parte dintre umilințele care îl îngenuncheaseră în trecut. Chiar dacă nici acum nu-și permite ...să cumpere o mare lucrare plastică (*a ei*) sau a oricărui alt titan, știe să se bucure când merge la o expoziție, la operă sau când le cumpără jucării celor mici. Mai mult, începe să-și respecte concediile (noroc cu copiii, aș spune, pentru că nu s-a abătut niciodată de la a le oferi surprize), ducându-se anual la mare, în special la Costinești,

prilej cu care nu uită să realizeze câteva portrete literare unor pitorești necunoscuți, fie ei turci sau români. Este însoțit uneori de maestru (soția sa, atât de interesant depersonalizată, de dragul artei), care pictează grozav mai ales la cherhana. Acceptă să meargă și în excursii organizate la Institut, iar acest minim confort, adăugat, repet, celui familial, esențial pentru reușita scriitoricească, a contribuit decisiv la fericita finalizare a operei sale. Neîndoielnic, și-a păstrat bunele vechi obiceiuri, respectând incredibila "rutină" intelectuală înmagazinată din prima tinerețe: citește enorm, își construiește personalitatea consecvent și autodidact, prin lecturi alese. Este la curent cu tot ceea ce este nou și acest fapt rămâne o rară calitate.

Mă gândesc cât de ușor i-a fost acestui francofil prin excelență, oricum, latin declarat (a se vedea și patima pentru Croce) să se îndrăgostească de *Bătrânul și marea* aparținând îndărătnicului și, pe deasupra, americanului Hemingway. Și asta fără să comenteze nimic (se vor fi răscolat Călinescu și Sadoveanu), din contră, declarându-se ulterior interesat de *Pentru cine bat clopotele*. Confirmarea ne vine din fericitele inserări, paranteze de tip camilpetrescian, din 1979, când Radu Petrescu dovedește a fi ajuns la maximum de maturitate creatoare. Fraze nobile, condei desăvârșit, critică fină, înțelepciune creativă, filosofie vestică diluată în filon tradițional viguros. Un exercițiu viu, realizat peste timp, ca o poveste (sau ca un început de alt roman experimental), preț de peste 15 ani de privire în oglinda retrovizoare (un altfel de zolism), când aflăm de călătoria sa în Londra și de comparația remarcabilă cu Parisul. 1 ianuarie 1961. Pastel literar, familial și profesional, premonițional pentru întregul an: *...umblu repede, gonit de singurătate, lăsând în urmă cupola de ceață vag luminoasă de deasupra aeroportului, nemulțumit că nu sunt cu ea și cu copiii, nerăbdător să citesc hârtiile luate în servietă, să termin, cu o pagină lăsată pentru noaptea aceasta, povestirea începută ...* Partea bună a acestui serviciu situat atât de departe de casă și supus permanent dorinței de a fi îmbunătățit, lăsat pentru un transfer mai bine plătit, o constituie oferirea posibilității de a mai scrie în unele clipe libere - când nu erau necesare ședințele ori deplasările ori, și mai bine în timpul nopții, când se întâmpla să fie obligatorie vreo gardă. Câteodată apar remarci referitoare la colegii de serviciu, iar acestea sunt notate cu discreție ori duiosie, ceea ce ne creează impresia unui mediu prietenos și plăcut scriitorului. Un lucru este cert, așa cum rezultă din mai vechiul citit printre rânduri, atât în relațiile cu superiorii, cât și în cele cu persoanele aflate la același nivel, angajatul se bucură de un respect neascuns. Preocuparea pentru scris poate produce transformări iremediabile în structura unui om de litere. Există, probabil, o specializare a celui născut să scrie jurnal, roman, nuvelă, ca să nu mai vorbim de poezie. S-a dăruit aventurii paralele a jurnalului scris în timpul conceperii romanului și invers, ceea ce a condus la un dublu consum. Sau, pentru a ne împăca pentru pierderea sa timpurie, să admitem că a trăit dublu, ca intensitate creatoare, în sensul propriu al cuvântului. Îl redescoperim, recunoscând: *Pericolul jurnalului. Autorul inventează un personaj, apoi începe să semene cu acel personaj. Este foarte explicabil de ce. Însă artistul ca om se confundă cu opera, ori nu mai are de ce face artă. Să facem, deci, jurnal, însă distrugându-l mereu, pe toate căile, instalând printre altele, peste tot, oglinzi... Personajul se ivește mereu și trebuie șters de fiecare dată cu acizi, astfel încât să nu depășească nivelul cărții.* (pag. 25) Această declarată profesiune de credință se va obține greu, dincolo de sacrificii, boli, insomnii, muncă. Într-o lume mult prea cuminte, este rechemat adulterul gândului: *Am mers câțiva timp împreună. Era o seară de vară. Ea era ca și în zdrențe dar, păstrându-și toată feminitatea, avea ceva ca de erou roman din Plutarh. ...Când ne-am despărțit, și atunci ne-am despărțit pentru totdeauna, era acoperită de un frunziș bogat, prin care nu i-am mai putut distinge fața. ... Nu regret decât timpul pierdut.* (pag. 18)

1 februarie 1961. Trei pagini de jurnal, adică foarte mult, ai zice că este ziua de naștere a scriitorului (nefastă observație, va fi chiar cea a comemorării, peste ani), pe care niciodată nu a punctat-o, nici nu i-a acordat vreo importanță. Ceva îl determină să-și facă un bilanț al reușitelor sau al nereușitelor literare. Se bucură de procurarea pe sub tejghea a nuvelei lui

Hemingway, ulterior ecranizare de Oscar, pe care o și citește de două ori, chiar în acea zi, realizând o paralelă ironică, în defavoarea sa, cu *Sinuciderea*. Achiziție neinspirată, pentru că o mai primește cadou din două părți, bineînțeles, fără să precizeze motivul – bucuria celor din jur, de a-l vedea fericit. Comic inventar de recunoaștere a valorii sale. (Poftim, domnule scriitor, de trei ori același bătrân și aceeași mare...) Acordă interes unor perioade petrecute alături de soția sa, rememorează o excursie în care își găsește o vină și comentează elogios desenele ei, pe care le și păstrează în mape, așa cum va face ulterior și cu cele ale lui Iorguțu ori ale Ruxandrei. Bilanț. Arta l-a preocupat permanent și l-a inspirat deopotrivă. Scriitorul este urmărit permanent, se bucură de prezența sa în familie deseori, îi urmărește avid reușitele. Îl întâlnim în toate paginile jurnalelor sale, de altfel, fie la câte un vernisaj, fie când finalizează un nud (piatră de încercare a artiștilor plastici) sau când propune discuții specializate. Van Gogh reprezintă o preferință declarată. Are privilegiul să vadă două tablouri în expoziții bucureștene, cu două ocazii diferite, probabil în cadrul unui schimb cultural între țări. Pallady rămâne, în schimb, referința absolută. Alături de ea, merge deseori să vadă Luchian, Grigorescu, Petrașcu, tocmai pentru că poate avea și punctul de vedere avizat. Într-o astfel de atmosferă elegant plâsmuită, cât de cumplită ne mai apare năvalnica impostură comunistă din viața tinerei familii? Iată un exemplu dureros, care putea deveni exacerbat, dacă maestrul ar fi fost și martorul finalului anilor' 80: *Se dărâmă muzeul și casa Simu. Iorguțu îmi spune că va scrie pe o tablă Nu e voie (cum se scrie în parcuri Nu e voie să rupeți florile), apoi că va scrie el asta pe o hârtie și apoi, gândindu-se probabil că nu știe să scrie : tata, să scrii tu pe o hârtie că nu e voie să dărâme muzeul. Milițianul va amenda pe dărâmători... De ce, dragă băiete?* (pag.107)

Strigăt disperat al adultului, prin ochii disidenți ai copilului și ne întrebăm cu aceeași spaimă, cum de a scăpat așa ceva la cenzură. Și ca să ne fie tuturor clar, fie că suntem sau nu absolvenți de Litere, fie că plângem sau ne prefacem că nu putem: *Dărâmă și casa lui Maiorescu. Merităm, într-adevăr? Zdrobit, dorm ca un leșin multe ore și nu mă trezesc decât pentru a scrie o foaie și jumătate în Matei al meu și a dormi din nou.* (pag. 110) Pe fondul acesta mobilizator, mai apar și inerenții nori negri ai grijei zilei de mâine: *Se așteaptă noua schemă, redusă. Am spus câtorva că îmi este egal dacă voi fi sau nu printre cei scoși.* (pag. 114) Și atunci, ce-i mai rămâne de făcut învățatului? Să își continue asidua documentare la BAR, să traducă din Croce Goethe, Ariosto, Shakespeare, Corneille sau, ceea ce știe cel mai bine, să scrie. Când îi trece supărarea, are plăcerea de a merge la Operă. Apar două notații pentru *Maestrii cântăreți*, la un an distanță, de unde deducem că îl încânta Wagner. Astăzi, spectacolul nu mai este în repertoriul Operei Române. Nu ratează Oedip, nici Falstaff și nici Orfeu la Ateneu, lăsându-ne marcat invidioși, când aflăm de participarea Elenei Cernei. Cu altă ocazie, ne mărturisește că s-a lăsat furat de farmecul balerinei Liciu, care, prin familie, era atât de legată de lumea scriitorilor. Interesant este faptul că toate aceste evenimente culturale nu erau întâmplătoare, ele producându-se în preajma unei zile de naștere a cuiva, nu a sa, a Crăciunului ori a Anului Nou. Descoperim o politețe excesivă la Radu Petrescu, în detrimentul său și uneori și al familiei, care i-a deschis unele porți, probabil, în jungla rea a capitalei, dar care l-a și privat de foarte multe alte lucruri. Riscul prea bune creșteri conduce spre timiditate, apoi spre frustrări și rețineri, iar în cele din urmă, la profunda nemulțumire de sine. A avut, totuși, norocul să trăiască în mijlocul unor intelectuali veritabili, care nu au profitat de slăbiciunea sa. Oare cum ar fi rezistat maestrul zilelor noastre? Să ne gândim, de pildă, la ceea ce l-a măcinat atât de mult, la imposibilitatea de a avea o ediție comprehensibilă din Ulysse-le lui James Joyce. La fiecare 20-30 de pagini de jurnal apare un drum în anticariate în acest scop. Găsește și nuvele ale aceluiași Joyce, tot în germană, cum știm că găsisese anterior și Ulysse, le cumpără și... alt chin cu traducerea. N-ar fi putut apela la unul dintre prieteni? Din fericire, îl salvează Tudor Țopa, care îi spune unde poate găsi o ediție în franceză a cărții mult căutate și atât de folosite ca material didactic pentru *Matei*. Dacă nu

greșim, prima ediție în limba română a cărții, tradusă direct din engleză, a apărut în anii '80 și trăiesc sentimentul nefast că maestrul nu a apucat-o. La un alt palier, eleganța aceasta caracteristică celor nobili, așa cum s-a dovedit Radu Petrescu, a condus și către o metaforă generalizată, care i-a guvernat viața. Perspectiva cam aceasta era, și pentru când se supăra cu ea, și când îl enerva prostia omenească de aiurea – pe stradă, la serviciu, chiar și la Academie, dar mai ales când interpreta, ca orice părinte îndrăgostit și fascinat, gesturile copiilor. *Ruxandra, în picioare în patul ei de lângă bibliotecă, încearcă să prindă cu mâna dreaptă raza de soare care-i supără ochii. Dar până să ne dăm seama de ce stă cu mâna dreaptă în sus, Iorguțu întreabă: Ce vrea Ruxandra? Luna, îi răspund – și el caută repede printre biscuiții lui, găsește unul în formă de lună și îl ține suspendat deasupra degetelor ei ridicate în aer.* (pag.12) De aceea, fiecare cuvânt stâlcit, pronunțat de cei doi, oricare gest mărinimos, inexplicabil la un adult, toate întrebările fără vreun răspuns, care i se adresează, se transformă în poezie pură.

Revenim în 1961. An negru pentru literatura română, când au dispărut Barbu, Blaga, Sadoveanu, motiv de încărcătură emoțională covârșitoare pentru Radu Petrescu. Lui Blaga îi admiră poeziile publicate postum în Contemporanul, iar la marele povestitor consemnează: *...Trec pe la Ateneu, unde o mare mulțime așteaptă să poată intra să-l vadă pe Sadoveanu. ...Cer înalt. Prin urmare, în viață n-au mai rămas decât Arghezi, Călinescu și Al. Al. Philippide și literatura română este aproape decapitată. Muzeul Simu încă n-a expirat, poate vor fi nevoiți să-l dinamiteze.* (p. 108) Ceea ce s-a și întâmplat, am văzut, spre consternarea generală. Dintre cei mari ai vremii, mai apar consemnați B., apoi un mare profesor a cărui dispariție ulterioară o deplânge, C., cu care se întâlnește deseori, un amic, căruia îi duce manuscrise la facultate, V., Horia Bernea și M.H.S., ca să-i numim pe cei apropiați, nu doar simplu invocați.

Romanul de suflet este devorator. Uneori, slăbiciunile îi sunt sancționate de ea și partea scrisă deja se reface. Alteori, mulțumit, admite un sentiment de imensă relaxare. Omnisciența se confundă cu opera și cu viața însăși, într-un tablou nesigur de predat elevilor hotărâți să înțeleagă fenomenul obiectivării autorului, în raport cu naratorul desemnat: *Ieri nu știam că Matei va fi gata să adoarmă ascultând-o pe Dora.* Integrare totală în miezul acțiunii, aventură miraculoasă, ca un joc de-a v-ați ascunselea, pentru cel instruit să scrie, descoperindu-se mânat de necunoscutele ite ale propriei creații. O așteptare înfrigurată, surprinzătoare și dorită, totodată. Una-două pagini pe zi, consemnate pur și simplu, deseori dublate de o stare de nervozitate obiectiv explicată: *Mama consideră că enervarea mea, când las ușa deschisă, e o suceală și de aceea are grijă s-o lase totdeauna deschisă. ...Aproape două pagini. Mergând în ritmul acesta, voi termina prima redactare a cărții la patruzeci de ani.* A publicat-o când avea 43... Zile când recunoaște că nu scrie nimic sau când un minim efort cere o atenție și o încordare deosebite. Apoi retorismul sincer, implicarea agitat emoțională, interpelarea propriei conștiințe de autor neinspirat. Organizarea specifică scriitorului responsabil, curiozitățile menite să ducă la cele mai bune alegeri. Procedul fostului domn profesor este unul al metodelor moderne de predare, formative, atunci când întrebările construite nu sunt decât prilej de invitație la o demonstrație pe care o bănuiești. Construcția personalității personajului interesează în cel mai înalt grad, iar grija aceasta este din ce în ce mai evidentă. Ce trebuie inclus, ce nu trebuie omis, ce ar putea fi revelator sau, din contră, inutil și banal. Consistența gândurilor amestecate, neliniștea firească deseori provocată de un suspans, un impediment narativ vor fi, în cele din urmă răsplătite. Procedul este însă unul dureros, deoarece implică un timp nebănuț și rezultatul este, la prima vedere, unul incert. Urmarea, deconcertarea așteptată, care apare tot premonițional, înaintea altui moment de grație. Merge la Costinești, de ziua Ruxandrei, cu întreaga familie, într-un deja obicei al casei. Se lasă pradă deliberat artei plastice, semn al liniștii sufletești redobândite: *Peisajele de la Câmpulung ale maestrului, deosebit de frumoase. Culori foarte subțiri și*

dense. La fel de bun și portretul doamnei Grigorescu. Își păstrează obsesiile, observând asemănări între *Ulysse* și *Matei Iliescu*. Consemnează critic, obiectiv și cu părtinitoare mândrie națională, un fapt extraordinar, cu valoare socio-literaro-monografică inestimabilă pentru noi, cei de astăzi: *M-am văzut astăzi, la mine, cu trei tineri eminenți prozatori, Gh. Crăciun, Gh. Iova și Mircea Nedelciu, autorul de curând apărutei Aventuri într-o curte interioară. Gh. Iova și Gh. Crăciun au publicat doar o dată, în Vatra, iar ultimul, pe care îl cunosc prin pictorul Horia Bernea, mi-a dat să citesc mai de mult dactilograma unei cărți aflate acum în lectură la editură. Ei textuează, operație care înseamnă până la urmă anexarea scrisului de cel care scrie și a celui care scrie de scris, ori a interiorului de exterior și a exteriorului de interior.* (pag. 157) Prelungire a acestei stări de grație, într-un intermezzo care aduce gânduri din 1979, Radu Petrescu notează și debutul său timișorean, datorat, evident, mării profesoare, jurnaliste și doamne a literaturii bănățene, Adriana Babeți: *Între timp, nicio veste despre roman. ...Zilele trecute mi s-a publicat, în nr. 25 al Orizontului timișorean, un scurt fragment din el, parvenit la redacție prin gentilețea doamnei Adriana B. – care sosește astăzi după-amiază în București... Întâlnire seara, la mine, cu dânsa și cu Mircea Horia. Mica lume a celor mari. Indispozițiile vin, totuși, și sunt cu atât mai devastatoare, cu cât prevestesc un orizont negru, pentru soarta aceleiași literaturi române, pe care preocuparea sufletească a maestrului nu a părăsit-o niciodată: M.S. îmi telefonează. "Domnule, nu te-am văzut decât de două ori anul acesta... G.C. ține cursuri...Ciroză..." Nu înțeleg nimic. Pot înțelege că G.C. are ciroză? (p. 248) Deși metafora jocului continuă, prin Ruxandra - *Nu vreau miere goală. Dar cum? Plină*, teama zilei de mâine se menține.*

Pastelul literar, numitor comun deja, se păstrează ca amprentă sufletească necodificată și anul următor. Simbolistica anumitor culori de odinioară se transformă în instrument descriptiv direct, iar asemănarea cu un posibil tablou pictat imediat, dintr-o răsufare a inspirației momentului reveriei contemplative, este evidentă: *Marea, violet aproape albă sub cerul aproape alb, este la stânga sub noi, la mare adâncime, și se umflă ca un voal, fără altă consistență, divin imaterială. La dreapta noastră, soarele și-a pierdut toate razele și, portocală vie, foarte moale, dispare încet sub orizontul care se ridică până ce spatele lui aplecat încetează cu desăvârșire să se mai vadă.* (pag. 353) Umbrele acestea colorate ale unei posibile incertitudini existențiale, de bun simț pentru oricine, cu atât mai mult pentru un intelectual posesor al unui propriu și mult prea individualizat sistem filosofic neîmpărțășit oficial prin vreo lucrare, pot fi prelung prevestitoare de moarte, dacă ea nu ar fi învinsă cu superioritatea omului inteligent, profund, cinstit în munca sa, așadar, sigur pe el. Radu Petrescu nu are nicio datorie la nimeni pe lumea aceasta, dar îi este profund îndatorat menirii sale: *Moartea nu mă sperie. Sunt chipuri de a o obține fără prea multă suferință. Pot părăsi însă cărțile mele? Iată ce stă între mine și ea.* Pregătirea formativ-intelectuală urmează invariabil pașii lecturii, dar se confundă mult mai repede cu spiritul critic intrinsec și independent constituit, tocmai grație acestui atât de vechi și de benefic demers. În plus, nu mai știi cât pastel și câtă poezie negrăită poate să ascundă un suflet chinuit de scriitor. Cât mai este experiment în viața sa, cât adevăr, compromis cu lumea exterioară, împăcare cu erosul ținut sau cu ceea ce deliberat își refuză, spre a nu strica ansamblul atât de bine legat și dăruit de Dumnezeu. Sensuri și sensuri.

De aici și până la acea ironie hâtră radupetresciană nu mai e decât un pas. Inefabilă metaforă. Tur-retur, să ne echilibrăm cu dragostea pentru copii și pentru aproapele. Spiritul disident uimește din nou, maestrul amintind cu amărăciune lipsa hranei pentru cei mici, pentru că aceasta nu mai era de găsit – "nu mai mănâncă ouă de o săptămână", de pildă. Este și motivul pentru care Iorguțu promite să facă rost de mai mulți bani, când va fi mare, cumpărându-și un camion, spre a-și lua jucării și mâncare. Una dintre cele mai frumoase notații ne rezevăluie sentimentalismul incurabil și duioșia nespusă a tatălui: *Amândoi mă privesc din hol, prin ușa pe care din când în când o deschide ea, și e ca și când doi îngeri*

s-ar uita, prietenoși, la mine. (pag. 264) Altminteri, o scenă, la care scriitorul pare să țină extrem de mult, vorbește de la sine despre lumina incandescent caldă din casa sufletului frumos al familiei Petrescu, despre fericirea trăită de copii, dincolo de toate lipsurile regimului, alături de părinții lor: *Iorguțu și Ruxandra freacă oglinzile cu brânză de vaci și Ruxandra îl freacă pe Iorguțu cu brânză pe spate, pe bluză. Trebuie să fiu sever, deși spectacolul mă azvârle într-al nouălea cer...* (pag. 296) În prima zi a lui 1963, maestrul se străduia să-și alunge sentimentul că anul a început rău, dar nu se va fi înșelat, de vreme ce fusese mai tot timpul bolnav și nu reușise să finalizeze romanul. Tipurile de intermezzo din 1979 ne confirmă dureri abdominale puternice, plecări urgente la spital, în noapte, fără vreo finalitate fericită – trei ani mai târziu îl vom pierde pentru totdeauna. Grație acestui artificiu compozițional, aflăm de aprecierea sa pentru nume mari, oameni pe care i-a întâlnit ori pe care, pur și simplu, i-a admirat sincer: Tia Șerbănescu (al cărei roman *Mai multe inele* îi amintește de Blaga), Gheorghe Iova (căruia i se adresa cu apelativul *domn*, ca o recunoaștere a prețurii sale, deși era mai tânăr, și pe care îl apreciază pentru că îi încredințează manuscrisele, înaintea publicării lor) pictorii Horia Bernea și foarte celebrul astăzi Ion Grigorescu (cel care, din vizită în vizită, i-a devenit ginere), Sorin Mărculescu, Mircea Horia Simionescu (despre care aflăm că a terminat *Breviarul* în 19 noiembrie) sau Emil Brumaru. Fascinantă plecarea la Londra, cel puțin pentru închiderea cercului obsesiei de-o viață, James Joyce: *în fața gării Victoria, noaptea, sosind la Folkestone, unde un timp, a locuit Joyce...*

Bibliografie

Mircea Bețeșu, *Radu Petrescu-Farmecul discret al autoreflexivității*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2000.

Radu Petrescu, *Părul Berenicei*, Editura Cartea Românească, București, 1981.

Eugen Simion, *Sfidarea retoricii*, Editura Cartea Românească, Editura Cartea Românească, București, 1985.

Alexandru George, *Petreckeri cu gândul și inducții sentimentale*, Editura Cartea Românească, 1986.